

Weetjes over gebarentaal

De Nederlandse Gebarentaal (NGT) is de moedertaal van zo'n tienduizend Nederlanders, en in België zijn er ongeveer zesduizend moedertaalsprekers van de Vlaamse Gebarentaal (VGT). Maar wat is eigenlijk de oorsprong van gebarentaal?

Grieken en de Romeinen

Duizenden jaren lang werd gedacht dat je alleen een taal kon leren door te luisteren naar gesproken taal. De Oudgriekse filosoof Aristoteles verkondigde bijvoorbeeld dat 'mensen die doof zijn, in alle gevallen ook dom zullen zijn.' In Romeinse wetten was zelfs vastgelegd dat mensen die doof geboren werden, geen testament mochten ondertekenen. Er werd namelijk aangenomen dat zij niets begrepen en niet konden lezen of schrijven.

Gebarentaal tijdens stiltemomenten

Pedro Ponce de León, een Spaanse monnik uit de zestiende eeuw, wordt gezien als de eerste persoon die een formele taal voor slechthorenden ontwikkelde. Het idee was niet volledig nieuw; inheemse bewoners van Amerika gebruikten al eeuwenlang gebarentaal om taalbarrières tussen verschillende stammen te overbruggen. En Benedictijnse monniken gebruikten tijdens hun dagelijkse stiltemomenten gebarentaal om te communiceren. Op basis van de gebaren die in zijn klooster werden gebruikt, ontwikkelde Ponce de León een manier om doven te leren communiceren. Zo maakte hij de weg vrij voor alle toekomstige gebarensystemen.

Eerste boek over dovenonderwijs

De Spaanse priester en taalkundige Juan Pablo Bonet borduurde hierop voort. In 1620 publiceerde hij zijn boek over het onderwijs voor doven. Bonet bedacht een zogenaamd demonstratief alfabet; een systeem waarbij je de rechterhand gebruikt om letters aan te duiden. Met vingerspelling leerden doven elke letter te koppelen aan een fonetische klank.

'Vader van de doven'

Charles-Michel de l'Épée wordt de 'vader van de doven' genoemd vanwege zijn baanbrekende werk. Hij richtte de eerste dovenschool op in Parijs voor dove kinderen, die vaak geen onderwijs kregen. Door de gebaren van zijn leerlingen te verzamelen, aan te passen en te combineren met een handalfabet, legde hij de basis voor wat later *Oude Franse Gebarentaal* werd. Hij deelde zijn methode openlijk, waardoor Franse Gebarentaal (LSF) zich verspreidde door Europa en de basis werd van American Sign Language (ASL).

De ontwikkeling van Nederlandse Gebarentaal (NGT)

Henri Daniel Guyot richtte in 1790 de eerste dovenschool van Nederland op in Groningen, geïnspireerd door De l'Épée. Hoewel de Franse gebarenmethode de basis was, werden ook hier gebaren van (t)huis meegenomen. De Nederlandse Gebarentaal (NGT) is door Nederlandse doven zelf gevormd tot een zelfstandige unieke taal met regionale dialecten (zoals Amsterdams, Rotterdams, enz.) en eigen grammatica.

Gebarentaal verboden

In het jaar 1880 werd tijdens de Internationale conferentie in Milaan besloten dat spraakonderwijs (orale methode) superieur was aan gebarentaal. Vanaf toen werd in veel landen, waaronder Nederland, gebarentaal verboden in het onderwijs. Het idee heerste dat doven zoveel mogelijk moesten leren spreken en liplezen om zich aan te passen aan de

horende wereld. In dovenscholen in Nederland werd het gebruik van gebaren bestraft. Leerlingen kregen tikken of hun handen werden vastgebonden als ze gebaarden. Ondanks het verbod bleef gebarentaal bestaan binnen de dovengemeenschap door gebruik in familie- en vriendenkringen.

Liplezen

Wist je dat je met liplezen maar zo'n 30 tot 40 procent van de gesproken woorden correct begrijpt? Veel klanken zien er op de lippen hetzelfde uit. Sommige klanken (zoals 'k' of 'g') worden achter in de mond gemaakt en zijn niet zichtbaar voor de liplezer. Ook de snelheid, accenten, snor of baard maken het liplezen moeilijker. Kortom: liplezen is waardevol, maar niet een alles dekkend en duidelijk communicatiemiddel.

De vijf elementen van gebarentaal

Een gebaar bestaat niet alleen uit een beweging van de handen. Ook lichaamstaal is essentieel in de communicatie. Grofweg kan gezegd worden dat gebaren zijn opgebouwd uit vijf onderdelen:

- de plaats voor of op het lichaam waar het gebaar wordt gemaakt;
- de handvorm (de geselecteerde vingers);
- de richting waarin de handpalm en de vingers wijzen;
- de beweging die de handen maken (bijvoorbeeld draaiend, op/ neer, slaand/ strijkend);
- het niet-handmatige deel (lipbeweging, gezichtsuitdrukking of lichaamstaal).

Terugkeer gebarentaal in het onderwijs

Vanaf de jaren 1980 werd gebarentaal weer geleidelijk toegestaan in het onderwijs. Dovenorganisaties voerden actief campagne en wetenschappelijk onderzoek toonde aan dat gebarentalen volwaardige talen zijn. Het is de moedertaal van duizenden mensen. Net zoals het Fries en Nederlands. Tweektalig onderwijs (Nederlands + NGT) kwam op gang.

It's official!

Op 1 juli 2021 werd de Nederlandse Gebarentaal (NGT) officieel erkend als een van de talen van Nederland. Door de erkenning is er betere toegang tot informatie, onderwijs, rechtspraak en zorg, met recht op tolken en ondersteuning in hun eigen taal. Pas op 1 oktober 2022 werd het NOS Achtuurjournaal standaard met gebarentolk uitgezonden. De bekendste gebarentolk is Irma Sluis.

Babygebaren

Wist je dat tegenwoordig babygebaren worden gebruikt door horende ouders om vóór het spreken al met hun baby te communiceren? Dit stimuleert taalontwikkeling.

Hand-emoji's

Hand-emoji's zijn afbeeldingen van handen met bepaalde gebaren (zoals 🙌, 👍, 🙏) maar zijn geen echte gebarentaal. Er zijn slechts 2 uitzonderingen:

🙌 = "I love you" in Amerikaanse Gebarentaal (ASL). Dit is een echt gebaar uit ASL dat is overgenomen als emoji.

🙏 = V ("Victory" of vrede) komt ook voor in sommige gebarentalen als letter of betekenisvol symbool.